

ДІАГНОСТИКА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ РЕГІОНУ

О. В. Лазарева, кандидат економічних наук, доцент
Чорноморський державний університет імені Петра Могили

У статті висвітлено питання діагностики соціально-економічного стану регіону, запропоновано компоненти та індикатори управління регіональним розвитком. Встановлено, що для дослідження проблеми регіональної діагностики необхідно врахувати не тільки економічні, а й соціальні та екологічні показники. Подано аргументи доцільності факторного аналізу та побудови динамічних рядів для обґрунтування регіонального розвитку.

Ключові слова: концепції діагностики, напрямки регіонального розвитку, індикатори управління регіональним розвитком, показники управління регіональним розвитком, компоненти управління регіональним розвитком.

Постановка проблеми. Формування та розвиток нових підходів до реалізації європейських стандартів ставить на порядок денний завдання створення соціально-орієнтованого ринкового господарства. А на сучасному етапі управління кожним регіоном набуває досить важливого значення, оскільки воно є запорукою успішного розвитку як окремого регіону, так і держави в цілому.

Звісно, що позитивні тенденції соціально-економічного розвитку регіону набувають ознак сталості та неупередженості лише завдяки активізації економіки та якісним структурним зрушенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало науковців приділяють увагу розвитку стратегічного управління регіонами, наприклад Варналій З. С. [2], Пікула М. М. [7], Пила В. І. [6]. Автор статті у своїх наукових працях зосереджувала увагу на характеристиці екологічнобезпечного регіонального розвитку [5, с. 124-129]. Однак питання діагностики соціально-економічного стану регіонів залишаються і досі актуальними і потребують подальших досліджень.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є узагальнення та поглиблення теоретико-методологічних засад і

розроблення практичних рекомендацій щодо діагностики соціально-економічного стану регіону.

Виклад основного матеріалу. Костирко Л. А. сформовано такі різновиди концепцій діагностики соціально-економічного стану регіону [3]:

- аналітична концепція, яка передбачає систематичне оцінювання об'єкта діагностики за обраними параметрами на підставі наявних даних;

- інформаційна концепція, що розглядає діагностику як систему ідентифікації проблем об'єкта дослідження, причин, що їх зумовили, з метою інформаційного забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень;

- антикризова концепція, яка передбачає діагностику поточних та потенційних кризових явищ системи з метою запобігання їхньому негативному впливу на її діяльність;

- консультаційно-дорадча концепція, що порівнює систему діагностики до дорадчих інформаційних систем економічного спрямування локального типу, які ґрунтуються на використанні сучасних програмних продуктів і спрямовані на виконання конкретних завдань діагностики

Що стосується інших показників управління регіональним розвитком, то вчений Варналій З. С. [2, с. 61] пропонує виокремити такі індикатори управління регіональним розвитком, як: економічні, соціальні та екологічні. До економічних відносять виробничо-економічні, структурні, інвестиційні та фінансові індикатори, індикатори науково-технологічного потенціалу та зовнішньоекономічної діяльності. До соціальних належать показники життєвого рівня населення, соціальної інфраструктури, стану трудових ресурсів, здоров'я населення, демографічної та криміногенної ситуації. До екологічних індикаторів відносять показники стану природного середовища, антропогенного впливу на природне середовище, показники використання природних ресурсів.

Погоджуємося з думкою Сангадієвої І. Г. [8, с. 58], що діагностика соціально-економічного стану регіону включає ряд послідовних кроків: аналіз зовнішнього та внутрішнього

середовища регіону; визначення системної функції регіону та цілей стратегії його розвитку; вибір стратегії функціонування та розвитку регіону; реалізація стратегії розвитку регіону; оцінка і контроль реалізації стратегії розвитку регіону.

Дослідник Вишиванюк М. В. [1] наголошує, що неприпустимим є, щоб розвиток регіонів здійснювався за рахунок невідтворювальної експлуатації будь-якого з основних чинників відтворення – трудових ресурсів, природних ресурсів, існуючих виробничих фондів, інфраструктурної мережі. На його думку, економічний розвиток має розглядатися в тісному взаємозв'язку з розвитком соціальної та екологічної сфери регіону, адже економіка, будучи вирішальною сферою людської діяльності, значно впливає і на інші сфери.

Управління соціально-економічним розвитком полягає в обґрунтованому визначенні та забезпеченні практичної реалізації довгострокових напрямків регіонального розвитку з урахуванням ресурсних джерел забезпечення досягнення заданих цілей, особливостей розвитку досліджуваної території і впливу зовнішнього середовища.

На думку автора, управління розвитком регіону включає такі компоненти [4, с. 141]:

- створення економічних, культурних і політичних умов, необхідних для здійснення структурної й інституціональної трансформації суспільства;
- дії, спрямовані на те, щоб найбільш ефективним методом поширити результати прогресу на усі верстви населення;
- координація процесів трансформації економіки регіонів.

Окремого дослідження потребує аналіз тенденцій розвитку суспільства, а також специфічних умов їх розвитку. Зокрема, у нових умовах світового розвитку потребують нового осмислення такі фактори підвищення ефективності економічного розвитку регіону, як: інституціональні перетворення; регіональна структурна політика; залучення вітчизняного й іноземного капіталу; реструктуризація підприємств; збільшення здатності генерувати і сприймати нововведення [4, с. 141].

Зараз надзвичайно важливим є здійснення таких кардинальних заходів, як: структурна перебудова економіки, активізація інноваційної та інвестиційної діяльності, удосконалення банківської та бюджетної систем, зменшення тіншового сектора економіки та безпосередня активізація регіональної політики.

З цією метою необхідно підвищити роль місцевих органів у розвитку територій, що дасть змогу залучити інвестиції, дозволить розвиватися малому та середньому бізнесу і досягти конкурентоспроможності економіки як окремих регіонів, так і держави в цілому.

Зважаючи на те, що активність розвитку продуктивних сил регіону визначається переважно надходженням іноземних інвестицій, це, в свою чергу, призводить до неоднорідності територіального поділу іноземних інвестицій у національну економіку [6].

Варто зауважити, що зниження цін та попиту на світових ринках на основні товари експорту, несвоєчасна ревальвація національної валюти призвели до формування від'ємного сальдо зовнішньоекономічної діяльності.

Відповідно до Концепції державної регіональної політики необхідно реалізувати поступовий перехід від територіального перерозподілу ресурсів до державного стимулювання регіонального розвитку з акцентом на саморозвиток і власний потенціал території. Кожен регіон має підвищувати свій економічний потенціал з урахуванням наявних можливостей та державної підтримки.

Вважаємо, що дослідження соціально-економічного стану доцільно проводити на основі динамічних рядів, що характеризують темпи росту та зміну питомої ваги того чи іншого показника.

Слід відмітити, що перехід до стабільного регіонального розвитку потребує збалансування як і соціальних, так і економічних параметрів.

Важливим також є запровадження нових технологій управління регіональним розвитком, подолання існуючих протиріч у нормативно-правових актах та наближення до

європейських стандартів здійснення регіональної політики, проведення ефективної бюджетної політики як істотного важеля державного впливу на формування пріоритетів та стандартів сталого розвитку регіонів.

Необхідно ширше використовувати можливості зовнішньоекономічної діяльності та підвищувати конкуренцію регіонів на зовнішніх ринках шляхом розвитку експорту.

Впливають на структуру виробництва такі соціальні показники, як: зростання реальних доходів населення, поліпшення соціальних умов його життя, дотримання законодавчо встановлених соціальних стандартів щодо якості життя, забезпечення вільного доступу до соціальних послуг усіх верств населення, розвиток соціальної інфраструктури.

Головна ідея оцінки соціально-економічного розвитку регіонів підпорядковується концепції сталого розвитку, відповідно до якої основною метою економічної діяльності є не нарощування обсягів виробництва, а забезпечення високого рівня життя населення при належному захисті і збереженні навколишнього середовища. При цьому важливого значення набуває запровадження моделі стійкого розвитку, яка має забезпечити життєві потреби нинішнього покоління без того, щоб майбутні покоління були позбавлені такої можливості через вичерпання природних ресурсів та деградацію навколишнього середовища.

Для діагностики соціально-економічного розвитку регіону доцільно використовувати методи факторного аналізу, що передбачають врахування впливу факторів на той чи інший показник з метою забезпечення комплексної оцінки ефективності соціально-економічного розвитку регіонів.

Отримані результати аналізу мають у подальшому використовуватися для внесення необхідних коректив до стратегії розвитку регіонів за результатами співпраці місцевих органів державної влади та наукових інституцій, що дало б змогу вживляти в практику ефективні управлінські заходи.

Висновки. Резюмуючи вищесказане, можна зробити висновки, що велике значення для забезпечення практичної

реалізації напрямів регіонального розвитку має науково обґрунтоване управління цим процесом.

Дослідження літературних джерел дало змогу виокремити послідовні кроки, на основі яких здійснюється діагностика соціально-економічного стану регіону. Що стосується індикаторів управління регіональним розвитком, то важливе значення має врахування як економічних, так і соціальних та екологічних показників.

Негативні тенденції регіонального розвитку потребують комплексного підходу до їх подолання, спрямування зусиль на вирішення соціальних та економічних проблем та запровадження моделі сталого розвитку економіки всієї країни та її окремих регіонів.

Реалізація таких заходів дасть можливість забезпечити вихід регіональної економіки на якісно новий рівень.

Список використаних джерел:

1. Вишиванюк М. В. Обґрунтування пріоритетності соціальної спрямованості розвитку регіону як основи сталого розвитку / М. В. Вишиванюк // Наукові праці. Державне управління. — Миколаїв, 2012. — Том 194, Вип. 182. — С. 15—19.
2. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З.С. Варналія. — НІДС, 2007. — 768 с.
3. Костирко Л. А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства : [монографія] / Л. А. Костирко — [2-ге вид., перероб. і доп.]. — Х. : Фактор, 2008. — 336 с.
4. Лазарева О. В. Регіональна політика: стан, проблеми розвитку на стратегічних заходах / О. В. Лазарева // Наукові праці : науково-методичний журнал. — Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. — Вип. 190, Т. 102. Державне управління. — С. 140—143.
5. Лазарева О. В. Розвиток екологобезпечного природокористування в регіоні / О. В. Лазарева // Наукові праці. Економічні науки : науково-методичний журнал. — Миколаїв : МДГУ, 2008. — Т. 99, № 86. — С. 124—129.
6. Пила В. І. Проблеми соціально-економічного розвитку регіонів та шляхи їх подолання [Електронний ресурс] / В. І. Пила // Університетські наукові записки. — 2007. — № 3 (23). — С. 163—166. — Режим доступу : www.univer.km.ua.
7. Пікула М. М. Роль стратегічного управління в практиці державного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів [Електронний ресурс] / М. М. Пікула // Економічний простір. — 2008. — № 17. — С. 117—126. — Режим доступу : www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2008_17/pikula.pdf
8. Сангадиева И. Г. Стратегическое управление региональными социально-экономическими системами / И. Г. Сангадиева // Известий Иркутской государственной экономической академии. — 2005. — № 1 (42). — С. 56—60.
9. Толстых О. В. Мировой опыт стратегического управления регионами: критерии и показатели / О. В. Толстых // Экономика Крыма. — 2010. — № 2 (31). — С. 51—56.

Е. В. Лазарева. Диагностика социально-экономического состояния региона.

В статье исследованы вопросы диагностики социально-экономического состояния региона, предложены компоненты и индикаторы управления региональным развитием. Установлено, что для исследования проблемы региональной диагностики необходимо учитывать не только экономические, а социальные и экологические показатели. Дано объяснение целесообразности факторного анализа и построения динамических рядов для обоснования регионального развития.

O. Lazareva. Diagnostics of social and economic condition of region.

In article the questions of diagnostics of social and economic condition of region is researched, the components and indicators of operation of region development are research. It was determined that to investigated the problems of regional diagnostics it is necessary to take into account not only economic, but social and ecological indicators. The factors of analysis and construction of dynamic rows for the substantiation of regional development are investigated.